

ЛІТЕРАТУРА

- ЗАКРЕВСЬКА, Я. (відп. ред.) (1997): *Гуцульські говірки. Короткий словник*. Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича Національної академії наук України.
- КЕРСТА, Р. Й. (1984): *Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування*. Київ: Наукова думка.
- ОСТАШ, Р. І. (1995): До походження прізвищевих назв Реєстру (Спроба етимологічного словника). In: О. В. Тодійчук (головний упорядник) – В. В. Страшко – Р. І. Осташ – Р. В. Майборода (упорядники); Ф. П. Шевченко (відп. ред.), *Реєстр Війська Запорозького 1649 року: транслітерація тексту*. Київ: Наукова думка, с. 517–567.
- ФАРІОН, І. (2001): *Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником)*. Львів: Літопис.
- ХУДАШ, М. Л. (1977): *З історії української антропонімії*. Київ: Наукова думка.
- ХУДАШ, М. Л. – ДЕМЧУК, М. О. (1991): *Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення)*. Київ: Наукова думка.
- МΥТНИК, І. (2017a): *Imiennictwo ziemi chełmskiej w XVI–XVII wieku*. Warszawa: Katedra Ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski.
- МΥТНИК, І. (2017b): *Słownik historyczno-etymologiczny antropimów ziemi chełmskiej (XVI–XVII wiek)*. Warszawa: Katedra Ukrainistyki, Uniwersytet Warszawski.

Liubov Ostash
liubov.ostash@lnu.edu.ua
Faculty of Philology
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska Street 1
79000 Lviv
UKRAINE

Martina P t á č n í k o v á (Praha)

**DAVID EISNER – JAN HERGESELL (eds.): ČELÁKOVICKÝ
ULIČNÍK I. KATASTRÁLNÍ ÚZEMÍ ČELÁKOVICE.
Čelákovice: Městské muzeum v Čelákovících 2020, 206 s.,
ISBN 978-80-87187-09-8**

Celá řada velkých i malých měst má už dnes zpracovány historii změn názvů svých veřejných prostranství, ať už ve formě rozsáhlejších odborných studií, závě-

rečných vysokoškolských prací, internetových lexikonů,¹ nebo knižních publikací, označovaných zpravidla jako uličníky či méně často jako uličnice. Obliba výkladových slovníků věnovaných urbanonymii mezi širokou čtenářskou veřejností vede k tomu, že řady doposud vydaných publikací každoročně doplňují nová díla, která prostřednictvím proměn městské toponymie nastiňují historii měst i život jejich obyvatel. Na skutečnost, že jsou uličníky vlastně jakýmijsi dějinami měst ve zkratce, ostatně upozornil už v roce 1958 pražský archivář a spoluautor prvního skutečného pražského uličníku, Václav Hlavsa (1958, s. 7). Vysoká produkce uličních lexikonů v posledních dvou dekadách je jen odpovědí na všeobecný a stále rostoucí zájem o urbánní dějiny, který je klíčový i pro utváření identity městských obyvatel.

V závěru roku 2020 rozšířil řady uličních lexikonů první díl *Čelákovického uličníku*, u jehož zrodu stál autorský kolektiv historiků z Městského muzea v Čelákovících pod vedením Davida Eisnera a Jana Hergesella. Oba zmiňovaní muzejní pracovníci se dlouhodobě zabývají regionální historií Čelákovíc a okolí a po publikaci věnované ikonografickým pramenům období 19. a 20. století (Vaňousek – Eisner – Hergesell, 2017) se nyní rozhodli zmapovat čelákovický místopis.

Současné Čelákovice jsou tvořeny 160 ulicemi a náměstími. Jak autoři v úvodním slovu (s. 7–12) vysvětlují, tento poměrně slušný počet podnítil vznik celé publikace, jež bude dvoudílná. První díl, který jsme měli možnost posuzovat, pojednává o jménech 121 ulic a náměstí a topograficky se přidržuje katastru samotných Čelákovíc. Plánovaný druhý díl bude věnován dříve samostatným obcím Sedláčany, Císařská Kuchyně a Záluží.

Po úvodním slově následuje stručný nástin historicko-geografického vývoje Čelákovíc (s. 13–40) a dále potom kapitola o honorifikačních jménech s názvem *Místní název jako projev pocty, národní hrdosti, loajality a ideologie* (s. 41–62), jež čtenářům představuje tradiční přejmenovací mezníky v dějinách české (resp. československé) urbanonymie, které doplňuje příklady z čelákovického katastru.

Poté následuje již samotný lexikon ulic a náměstí (s. 63–198), jehož hesla jsou řazena abecedně podle současného pojmenování. Každé heslo začíná geografickou charakteristikou ulice, tj. popisem, kde se ulice v rámci města nachází, případně jak je orientována vůči světovým stranám. Následuje výklad a motivace jména a uvedení veškerých bývalých názvů. Na závěr jsou zmiňovány nejruznější zajímavosti, mezi něž patří zejména informace o archeologických výzkumech, zaniklých stavbách a významných obyvatelích. Každé heslo je doplněno výřezem z mapy a většinu hesel doprovází navíc ještě obrazová příloha.

Abecední heslář obsahuje pouze jména ulic a náměstí. V rámci některých hesel jsou však zmíněna i jména dalších urbanonymických objektů. Je to např. koupaliště *Grado* (s. 101), hotel *Olmer* (s. 114), dům služeb *Čelák* (s. 136), *Park MUDra*.

¹ Viz např. lexikon hostivických ulic: <http://www.hostivickahistorie.cz/ulicnik.html>.

Žebráka (sic!; s. 152) či sídlištní komplex *Fučíkovy domy* (s. 177). Zcela však chybí např. jména hospod, představujících pro svou úlohu v dějinách české společnosti poměrně důležitý druh městských objektů. Vzhledem k tomu, že publikace bude mít dva díly a že množství zpracovávaných ulic není oproti jiným uličním lexikonům nijak vysoké, je škoda, že tyto urbanonymické objekty v publikaci prostor nedostaly.

Stejně tak mohla být některá vykládaná jména dána do kontextu okolních ulic z hlediska jejich sémanticko-motivační stránky. Nabízelo by se to zejména v případech urbanonym *Lísková*, *Trnková*, *Šípková*, *Jilmová*, *Květinová* a *V Lukách*, které spolu navzájem sousedí a které navíc vznikly ve stejné době.

Přestože je většina hesel velmi obsáhle zpracována, objevuje se několik málo případů, kdy je jméno ulice vykládáno velmi stručně, nebo dokonce vůbec nijak. U urbanonyma *Pražská* se lexikon zmíní pouze o tom, že „název se užívá od roku 1922“ (s. 143), výklad motivace zcela chybí. Stejným případem je potom ulice *Polská* (s. 142) nebo *Ruská* (s. 150). Tam, kde si autoři nejsou jisti výkladem a motivační urbanonyma, uvádí i více možností. U jména *Žebrákova* je kupř. uvedeno, že ulice mohla získat svůj název buď podle lékaře Jana Žebráka, nebo podle lékaře a purkmistra Antonína Žebráka (s. 91). V případě urbanonyma *Na Výsluní* autoři označují poněkud překvapivě jeho původ za nejasný (s. 128).

Čelákovický uličník se věnuje primárně urbanonymii standardizované. Nestandardizovanými urbanonymy se publikace zabývá zcela okrajově, zmiňuje vlastně jen jméno pro kolonii rodinných domků, které byly postaveny pro zaměstnance továrny Kovohutě. Protože jejich výstavba probíhala v období korejské války, začalo se jim následně říkat *kolonie Korea* (s. 194). Hojně jsou v uličním lexikonu zastoupena čelákovická anoikonyma. V řadě hesel jsou tamější pomístní jména zmiňována, a místy dokonce i vykládána. V uličníku tak najdeme např. anoikonyma *Na Rajtčůře* (s. 71), *Na Děkanských²* (s. 94), *Krátká Linva* (s. 104), *Na Požárech* (s. 126), *Mrchovláčka* (s. 111), *U Příční meze* (s. 146), *Ve Vrbí* (s. 191), přičemž výklady ve většině případů souhlasí s obvyklými interpretacemi daných toponym v onomastické literatuře. Výjimkou je snad jen pomístní jméno *Ve Švihově*, které dalo jméno ulici *Na Švihově*. Původ názvu je podle autorů „snad odvozen od protáhlého úzkého tvaru zdejších polností připomínajících biče“ (s. 127). Daný výklad však náleží do oblasti lidové etymologie. Jako pravděpodobnější se jeví, že jde o pomístní jméno vzniklé z osobního jména *Šviha*, které označovalo Švihův majetek (např. dvůr, mlýn apod.) (srov. Profous, 1957, s. 310).

Z hlediska uspořádání hesel se jako diskutabilní jeví zařazení ulice, jejíž název začíná na číslici (*28. října*), až na samý konec. Všechny uličníky, které jsou uvedeny v závěrečném seznamu literatury a z nichž tedy autoři patrně čerpali inspiraci,

² Pozitivně lze jistě hodnotit, že autoři u tohoto toponyma (stejně jako u několika dalších) zmiňují i jeho komunikační variantu: *Na Děkanskejch*.

obdobná jména řadí shodně na začátek, tj. před urbanonyma začínající na *A-*. Zvolený způsob uspořádání by jistě nepůsobil potíže, kdyby kniha měla alespoň rejstřík. Je však možné, že bude až v plánovaném druhém díle.

Na závěr je uveden bohatý soupis použité literatury (s. 199–204), v němž lze najít i několik prací onomastických (např. Matúšová, 1989; David – Mácha, 2014). Chybí však základní práce slovníkové, především Profousova *Místní jména v Čechách* a také *Slovník pomístních jmen v Čechách*, které by autorům jistě pomohly objasnit výklad některých uváděných jmen.

Přes všechny výše zmíněné drobné nedostatky lze *Čelákovický uličník* hodnotit pozitivně. Jedná se o kvalitně zpracovaný lexikon, navíc s velmi dobře ztvárněnou vizuální stránkou, který má potenciál oslovit širokou čtenářskou veřejnost. Laického čtenáře kniha patrně zaujme čtivým stylem a také tím, že dává zeměpisná jména do kontextu dějin celého města. Přínos pro onomastiku potom spočívá především ve shromážděném jazykovém materiálu.

Studie vznikla s podporou dlouhodobého koncepčního rozvoje Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., RVO: 68378092.

LITERATURA

- DAVID, J. – MÁCHA, P. (2014): *Názvy míst. Paměť, identita, kulturní dědictví*. Brno: Host.
- HLAVSA, V. (1958): Vývoj uliční soustavy. In: J. Čarek – V. Hlavsa – J. Janáček – V. Lím, *Ulicemi města Prahy od 14. století do dneška*. Praha: Orbis, s. 10–25.
- MATÚŠOVÁ, J. (1989): Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. *Naše řeč*, 72, 4, s. 179–187.
- PROFOUS, A. (1957): *Místní jména v Čechách. Jejich vznik, původní význam a změny. Díl IV., S–Ž*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.
- VAŇOUSEK, I. – EISNER, D. – HERGESELL, J. (2017): *Čelákovice na pohlednicích 19. a 20. století: výběr ze sbírek Městského muzea v Čelákovících a soukromých sběratelů*. Čelákovice: Městské muzeum v Čelákovících.

Martina Ptáčnicková
ptacnikova@ujc.cas.cz
oddělení onomastiky
ÚJČ AV ČR, v. v. i.
Valentinská 1
116 46 Praha 1